

OKULDA ZORBALIK

Sevda ÖZDİNÇER ARSLAN*

Sevim SAVAŞER**

Özet

Okulda zorbalık, zorbalığa maruz kalan ve zorbalıkta bulunanlar öncelikli olmak üzere tüm öğrencileri olumsuz yönde etkilediğinden, ilgilenilmesi gereken önemli sorunlardan biridir. Zorbalık, daha güçlü kişi veya grupların daha az güçlü kişi ve gruplara tekrarlanan fiziksel ve psikolojik baskı uygulamasıdır. Zorbalığın görülme sıklığı ülkelere, kültüre, öğrencilerin yaşlarına ve kullanılan ölçüm araçlarına göre değişiklik göstermektedir. Zorbalık davranışı doğrudan ve dolaylı olarak ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan zorbalığa daha çok erkeklerin, dolaylı zorbalığa daha çok kızların maruz kaldığı, küçük sınıflarda daha çok fiziksel zorbalığın yaygın olduğu, sınıf ilerledikçe sözel zorbalığın arttığı bildirilmektedir. Zorba davranışın oluşmasında öğrencinin kişilik özellikleri, akran grubu ilişkileri (çetelere üye olma v.b.), şiddet eğilimleri, ailevi ve kültürel özelliklerin yanı sıra okul tipi, okul büyüklüğü, sınıf büyüklüğü, okul ortamı ve öğretmen davranışları gibi eğitim ortamına ilişkin bazı özelliklerin de rolü olduğu belirlenmiştir. Okulda zorbalık öğrencilerin akademik başarılarını, fiziksel ve psikolojik sağlıklarını ciddi boyutta olumsuz etkilemekte ve hatta bu olumsuz etkiler öğrencilerin yaşamları boyunca da sürebilmektedir. Bu nedenle zorbalık, okulda görevli okul hemşiresi, psikolog, psikolojik danışman, hekim gibi sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konudur. Okullarda zorbalık nedenlerinin belirlenmesi ve etkili zorbalığı önleme girişimlerinin disiplinler arası bir ekip tarafından uygulanması ile öğrencilerin zorbaca davranışlardan zarar görmesi önenebilir.

Anahtar Sözcükler: Okul, zorba, kurban, öğrenciler, okul hemşiresi, psikolojik danışman

Giriş

Okullar, öğrencilere akademik bilginin ve mesleki becerinin yanı sıra sosyal sorumlulukların, oto kontrolün ve diğer bireylere saygının kazandırıldığı kurumlardır. Her çocuk ve genç güvenli okul ortamında eğitim alma hakkına sahiptir (Leach 2005, 385). Okulda zorbalık ve şiddetten söz edilmesi bu ilkelere ters düşmektedir.

Zorbalık saldırganlığın bir formudur (Olafsen ve Viemero 2000). Saldırganlık, saldırgan davranışların açığa vurulma eğilimi; öfke, bireyin engellenme, adaletsizlik, kendi benliğine yönelik tehdit karşısında hissettiği duygu; şiddet ise, güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüdür (www.meb.gov.tr). Zorbalığın şiddetten farkı, zorbalıkta güç dengesizliğinin söz konusu olmasıdır. Zorbalık, her düzeyde

* Bil. Uzm.; İstanbul Üniversitesi, Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu, Şişli-İstanbul.

** Prof. Dr.; İstanbul Üniversitesi, Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu, İstanbul.

öğrenim gören öğrencilerde görölmektedir. Ancak zorbalık davranışı gösterme aından öğrencinin içinde bulunduğu gelişim dönemindeki bazı özellikler önemlidir. Özellikle; aile otoritesini reddettiği, problemlerini, duygularını, korkularını, endişelerini akran gruplarıyla paylaştığı, grup içinde kabul ve sosyal statünün çok önemli olduğu, zamanının çoğunu arkadaşlarıyla okulda geçirdiği bir dönem olan erken adolesan döneminde zorbalık davranışları daha fazla göröldüğü belirtilmektedir (Espelage ve Holt 2003; Ashley ve Foshee 2005, 25).

Zorbalık, zorbaca davranışta bulunanları (zorba), bu tür davranışlara hedef olanları (kurban) ve bu tür davranışları izleyenleri (izleyiciler) uzun süreli olumsuz etkiler. Olumsuz etkiler, zorbalık türüne ve öğrencilerin zorbalığa maruz kalma sıklığındaki artışa bağlı olarak değişiklik gösterir (www.det.nsw.edu.au).

Literatürde, zorbalık davranışlarının kız ve erkeklerde farklı olduğu (Perkins ve Montford 2005, 671), ailesinde şiddet gören çocukların zorbalığa maruz kalma ve zorbalıkta bulunma oranlarının daha fazla olduğu bildirilmektedir (Grinberg ve ark. 2005,573).

Türkiye’de özellikle son bir kaç yıldır ilköğretim okulları ve liselerde öğrencilerin öldürölmesi ile ilgili haberler basında yer almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen "Okullarda şiddetin Önlenmesi ve şiddetle Mücadele İçin Yerel Ortaklıklar" adlı toplantıda; okulda şiddet ve zorbalığın ulusal bir problem olduğu, kamuoyu ve ilgili tarafların okulda zorbalık olgusunun farkına vardıkları belirtilmiş ve değişik biçimlerde ortaya çıkan şiddet ve zorbalık olaylarıyla uygun biçimde ilgilendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (<http://www.meb.gov.tr>).

Okulda Zorbalık: Kavram ve Tanım

Zorbalık bilinçli bir şekilde başkalarına sözel saldırı, fiziksel taciz veya daha ince bir baskı metodu olan manipölasyon yoluyla zarar verme davranışıdır (www.wikipedia.org). Zorbalık, tüm insanları; yaşına, cinsiyetine, etnik kökenine, dini inancına veya sosyoekonomik durumuna bağlı olmaksızın, her ortamda, bir veya birden çok zamanda etkileyebilen ve dünyanın her yerinde yaygın olarak görölen bir sorundur. Tüm dünya ölkelerini ilgilendiren zorbalığın okullarda yaygınlaşması çocukların ve gençlerin fiziksel ve psikososyal sağlığını tehdit etmektedir. Zorbalığın öğrenciler için ciddi bir travma olduğu (Olweus 1993; Rigby 1998, 465; Due ve ark. 2005, 128) etkilerinin okul dönemi ile sınırlı kalmayıp yaşam boyu sürdüğü ve toplum sağlığını da olumsuz etkilediği kabul edilmektedir (www.bullying-course.com).

Araştırmacılar, zorbalığın; güc dengesizliği, kötü niyet, kurbanda doğrudan zarar verme, kurbanda alay edildiği hissini verme ve düzenli zaman aralıkları ile tekrarlaması gibi değişik özelliklerinin de bulunduğunu bildirmektedirler (Klomek ve ark. 2007, 40; Hughes 2005, ; Salmivalli 1999, 1268; Rigby 1998; Olweus 1993)

Okulda zorbalık (akran zorbalığı) genel olarak tanımlanacak olursa; kışkırtma unsuru olmaksızın aralarında fiziksel ya da psikolojik aından bir güc eşitsizliği olan çocuklardan gücölünün, karşı tarafa bilerek ve isteyerek, niyetli, kasıtlı, sistemli bir biçimde belli zaman aralıkları ile uyguladığı, kurbanda korku, endişe veya zarar vermeyi amaçlayan fiziksel, sözel, psikolojik saldırı veya yıldırılmayı kapsar (Akgün 2005; Baldry ve Farington 2000,17; Salmivalli 1999, 1268; Pellegrini 1998, 165; Olweus 1994, 1174; Schwartz ve ark. 1997, 665 ; <http://www.dest.gov.au>).

Zorba davranışlar; sözel, fiziksel veya ilişkisel olabilir. Sözlü zorbalık; isim takmak, alay etmek, karşıdaki insanın onurunu zedelemek, küçük düşürmek, iğnelemek, hakaret etmek, tehdit etmek, fiziksel zorbalık; vurmak, yumruklamak, tekmelemek, tırmalamak, çelme takmak, tükürmek, ilişkisel zorbalık ise; görmezden gelmek, dışlamak, yok saymak, yabancılaştırmak, uygunsuz hareketler yapmak, söylentiler yaymak, düşmanca bakışlar sergilemek, kişisel eşyalarını saklamak veya bunlara zarar vermek şeklinde orneklenebilir (www.det.nsw.edu).

Okullarda zorbalık ile ilgili ilk çalışmalar 1970'li yıllarda Norveç'li araştırmacı Dan Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus, 1978 yılında zorbalıkla ilgili *Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys* adlı kitabını yayımlamış ve daha sonraki yıllarda Norveç ve diğer İskandinav ülkelerinde zorbalığı önleme programlarının oluşturulması ile ilgili komisyonlarda görev almıştır (Olweus ve Mona 2003, 239).

Bugüne kadar; Amerika, Kanada, Avustralya, Hollanda, İngiltere ve Japonya'da zorbalıkla ilgili birçok çalışma yapılmıştır ve sayıları gittikçe artmaktadır (Olweus 1993; Hughes 2005; Berger 2007, 90). Berger (2007)'in zorbalıkla ilgili yapılan araştırma bulgularını değerlendirdiği çalışmasında veri tabanlarından yalnızca PsycINFO'da okulda zorbalıkla ilgili 1990-2000 yılları arasındaki 10 yıllık sürede 289 araştırma yayınlanmışken, bu sayının 2000-2004 yılları arasındaki dört yıllık sürede 562'ye ulaştığını belirtmektedir (Berger 2007, 90).

Bandura'nın sosyal öğrenme teorisine göre zorba davranışlar, bireysel ve çevresel faktörlerin etkileşimiyle oluşarak devam ettiğinden zorbalığın oluşmasında sosyal çevrenin doğrudan ve dolaylı etkileri vardır. Doğrudan etki; çocukların saldırgan davranış modelini akranlarından ve yetişkinlerden öğrenmeleri, dolaylı etki ise; algıları, normları ve eğilimleri almaları, kabul etmeleri ve kendine mal etmeleridir (Natvig ve ark. 2001,365).

Literatürde, zorbalık davranışlarının kız ve erkeklerde farklı olduğu, erkeklerin daha çok zorba davranış göstermeyi, kızların ise duygusal zorbalığı daha fazla tercih ettikleri (Perkins ve Montford 2005, 671), aile anlaşmazlığı ya da ailesinde şiddet gören çocukların arkadaşlarıyla iletişim problemleri yaşadıkları, kendine güven ve benlik saygılarının düşük olduğu (Grinberg ve ark. 2005, 573) bildirilmektedir.

Espelage ve Swearer (2003), zorbalığın kişisel ve kişiler arası faktörlerin etkileşimi sonucu geliştiğini, zorba davranışlarda; özellikle öğrencinin cinsiyeti ve yaşı gibi bireysel özellikleri, akran grubu ilişkileri (çetelere üye olma v.b.), şiddet eğilimleri ile aile ve kültürel özelliklerinin etkili olduğunu, Smith ve arkadaşları (1999) okul tipi, okul büyüklüğü, sınıf büyüklüğü, okul ortamı ve öğretmen davranışları gibi eğitim ortamına ilişkin bazı özelliklerin de rolü olduğunu belirlemişlerdir.

Okulda zorbalığın nedenleri ve düzeyi, ülke, toplum ve ailedeki zorbalığın nedenleri ve düzeyleri ile paralellik gösterir ve hatta onların yansımaları olduğu kabul edilir. Geçmişten günümüze erkeklerin kadınlar üzerinde, zenginlerin fakirler üzerinde, güçlülerin zayıflar üzerinde, ebeveynlerin şiddet ve tehdit yoluyla çocuklar üzerinde kontrol sağladığı bilinen bir gerçektir. Benzer şekilde okul ortamında da yetişkinlerin veya güçlü çocukların diğer çocuklar üzerinde şiddete ve tehdide dayalı kontrol mekanizmaları kurabildiği sıklıkla gözlenmektedir. Bu şekilde çocuklara güç uygulanarak ve saldırgan davranışlarda bulunularak zayıf, pasif ve barışçı olmak

zorunda olmaları gerektiği öğretilmiş olacaktır. Oysa okullar, zorbalığın adresi olmak yerine; çocuklara, ailelere ve topluma bilgi verme, yapıcı yollarla sorun çözmeye, sağlıklı iletişim kurma ve tartişma becerilerinin kazandırıldığı kurumlar olmalıdırlar (Farrer 2006).

Çocuklar ve gençler; okul dışında, okula gidip gelirken, okul bahçelerinde, oyun alanlarında ve otobüs duraklarında da zorbalıkla karşılaşabilirler. Bunun yanı sıra, son yıllarda bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak elektronik araçlarla yapılan siber zorbalık da yaygınlaşmaktadır (Farrer 2006).

Türkiye’de de son yıllarda okullarda zorbalık olaylarının artması ve bazen ölümlerle sonuçlanan vakaların ortaya çıkmasından dolayı konu, ilgili kurumların, özellikle “Millî Eğitim Bakanlığı’nın” ve medyanın odaklandığı bir sorun olarak güncelliğini korumakta ve Türkiye’de zorbalıkla ilgili yapılan araştırmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Gültekin. 2003; Kapcı 2004, 1;Uludağlı ve Uçanok 2005, 77).

Okulda Zorbalık: Sıklığı

Zorbalık, tüm ulusları ilgilendiren bir sorun olduğundan 1970’li yıllardan günümüze farklı ülke ve kültürlerde incelenmiştir. Farklı kültürlerde zorbalığın görülme sıklığı arasında da farklılıklar vardır, sıklığın %8 ile %70 arasında değiştiği belirlenmiştir (Salmivalli 1999; Nansel ve ark. 2001; Espelage ve Swearer 2003; Berger 2007).

Akran zorbalığının görülme sıklığına ilişkin bazı araştırma sonuçlarına bakıldığında;

— Rigby ve Slee (1991), Avustralya’da 8–18 yaşları arasındaki 15152 erkek ve 10247 kız öğrenciyle yaptığı çalışmalarında kızların %15,7’sinin, erkeklerin %20,7’sinin haftada en az bir kez zorbalığa maruz kaldığını (bu çalışma Avustralya hükümetinin ve okul yöneticilerinin dikkatini çekmiş ve bu sonuçtan sonra eğitimciler, yöneticiler ve danışmanlar ülkede zorbalık karşıtı programlara başlamışlardır),

— Olweus (1993), Norveç’te yaptığı çalışmada öğrencilerin %8’inin zorbalığa deneyimlediklerini, %12’sinin de kendilerini kurban olarak tanımladıklarını,

— Amerika Birleşik Devletleri’nde 15686 öğrenci ile yapılan bir çalışmada (Nansel ve ark. 2001) zorbalık oranının %29,9 olduğu, bunların %13’ünün zorba, %10,6’sının kurban ve %6,3’ünün hem zorba hem kurban rolünde yer aldığını,

— Craig ve Pepler (2003), Kanada’da zorbalık oranının %9 olduğunu,

— Kristensen ve Smith (2003)’in, 10–15 yaşları arasındaki 305 öğrencinin zorbalık döngüsündeki rolleri ve baş etme becerilerini inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin %65,9’unun zorbalık olayına karışmadığını, %16,4’ünün kurban, %9,5’inin zorba /kurban ve %8,2’nin zorba olduğunu, kızlarda kurban olma eğiliminin erkeklerden daha yüksek olduğunu, yaş arttıka kurban olma eğiliminin azaldığını, zorbalık oranındaki bu farklılığın kültürel kabule, yaş gruplarına, araştırma metoduna ve etnik kökene göre değişebileceğini,

— Nansel ve arkadaşlarının (2004), Amerika Birleşik Devletleri’nde yaptıkları bir çalışmada 6. sınıftaki öğrencilerin %13’ünün her hafta zorbalığa maruz kaldığını,

— Theriot ve arkadaşları (2005), ilkokul ve ortaokul öğrencileri ile yaptıkları çalışmada zorbalık prevalansının %21,9 olduğunu ve %22,9’unun ise kurban olma ölçütlerine uyarken kendilerini kurban olarak tanımlamadıklarını saptamışlardır.

— Japonya’da ulusal düzeyde yapılan araştırmada (Mino, 2006), ilkököl öğrencilerinin %21,9’unun, ortaokul öğrencilerinin ise %13,2’sinin zorbalığı deneyimlediklerini,

Türkiye’de akran zorbalığı ile ilgili araştırma sonuçları diğer ülkelerdeki araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

— Pişkin (2006) okula giden her 3 öğrenciden birinin zorbalığa maruz kaldığını,

— Kapıcı (2004) ilköğretim 4. ve 5. sınıfına devam eden öğrencilerin % 40’ının en azından bir kere fiziksel, sözel, duygusal ya da cinsel akran zorbalığı ile karşılaştığını,

— Uludağlı ve Uçanok (2004) çalışma grubunun yaklaşık yarısının son bir yıl içinde en az bir kez fiziksel kavgada bulunduğunu, öğrencilerin % 9,3’ünün kurban, % 7,6’sının zorba ve % 6,4’ünün zorba/kurban olduğunu,

— Gültekin (2003) 11–16 yaş arasındaki çocuklarda akran zorbalığına hedef olma oranının % 13,9 olduğunu,

— Arslan (2007) 15–17 yaş arasındaki çocuklarda akran zorbalığına görülme oranının % 17 olduğunu saptamıştır.

Okulda Zorbalık:Türleri

Okul (akran) zorbalığı; 1980’li yıllarda fiziksel ve sözel zorbalık olarak sınıflandırılmakta idi (Smith 2004, 98). Ancak günümüzde araştırmacılar tarafından en sık kullanılan sınıflama doğrudan ve dolaylı akran zorbalığı şeklinde olan sınıflamadır.

Doğrudan Zorbalık

Zorbalığın, fiziksel ve sözel formları doğrudan ya da açık saldırganlık olarak ifade edilir (Olweus 1993; Salmivalli 1999,1268). Doğrudan zorbalıkta; birinin doğrudan ve açık olarak diğeri üzerindeki güç, statü ve hâkimiyetini gösterme isteği vardır. Zorbalığa maruz kalan birey zorbanın kim olduğunu bilir. Kurban ve zorba yüz yüzedir. Doğrudan zorbalık; vurmak, tekmelemek, ısırarak, çimdiklemek gibi fiziksel saldırıları, hakaret ve aşağılama gibi sözel olarak yöneltilen saldırılarla, çirkin yüz ifadeleri ve el kol hareketlerini kapsar (www.def.nsw.edu).

Öğrenciler doğrudan zorbalığa genelde sınıf içerisinde veya okul bahçesinde maruz kalırlar. Doğrudan zorbalık uygulamalarının daha çok erkek öğrenciler arasında yaygın olduğu bildirilmektedir (Baldry ve Farrington 2000,3; Mizell-Christie 2003, 237; Kristensen ve Smith 2003,479; Rigby ve Johnson 2005, 10).

Dolaylı Zorbalık

Dolaylı zorbalık; kişinin sosyal olarak yalnızlaştırılması, hakkında dedikodu yayılması, sosyal çevresinin manipüle edilmesi ve kasıtlı olarak gruptan dışlanması gibi davranışları içerir (Olweus 1993). Kurbanı karşı doğrudan saldırıdan çok arkadaşları arasında asılsız sözel ifadelerle zarar vermek amaçlanır. Üçüncü kişiler yoluyla yapılan veya kurbanın saldırganı tanımlayamaması söz konusudur. Sözel olarak kurbanı isim takma, tehdit etme, alay etme, küçük düşürme, iğneleme, göz hapsine alma, arkadaşlıklarını güdümlenme, gruptan dışlama ve konuşmama, sessizleştirme vardır (Olafsen ve Viemerö 2000,57). Kurbanın rahatsız edilmesi, kusurlarıyla uğraşılması, duygularının incitilmesi, saldırganlığa maruz bırakılması, kurbanın eğlence

unsuru olarak kullanılması ve kurbanı karşı çirkin davranışların sergilenmesine sık rastlanır (Akgün 2005). Bireyin sosyal statüsüne ve benlik kavramına zarar vermek amaçlanır. Zorbalar iftira ve dedikodu gibi sözel davranışlarla kurbanı kontrol eder ve kurbanın kendini güçsüz hissetmesine, korkmasına neden olurlar (Olweus 1993; Salmivalli ve ark.1999, 1268).

Öğrenciler, dolaylı zorbalıkla sıklıkla okulda ve okula gelip giderken karşılışlar (Hughes 2005). Literatürde dolaylı zorbalığa kızların erkeklerden daha çok maruz kaldığı belirtilmektedir (Rigby ve Johnson 2005,10; Pepler ve ark. 2006, 376; Berger 2007,90).

Okulda Zorbalık: Önlem İçin Öneriler

Herhangi bir biçimde ortaya çıktığında zorbalığa uygun tepki vermemek tekrarlama riskini desteklemek demektir. Öğrencilerin okul ortamı içinde kendilerini güvende hissedebilmeleri için sorumlu yetişkinler tarafından dinlenme ve zorbalığa karşı sıfır tolerans yaklaşımı gösterildiğini bilmeleri gerekir. Öğrencilerin zorbalığa yapacağı müdahaleler (akran etkisi) zorbalığı önlemede başarılı bir yol olabilir (Greene, 2006, 63).

Okulda zorbalığı önleyici yaklaşımın anahtar bileşenleri (Arslan ve Savaşer 2008; 65 Hurrer 2007):

- zorbalık davranışı yerleşmeden önce, erken yaşlarda çocuklara olumlu davranış ve alışkanlıklar kazandırmak,
- okullarda zorbalık yönünden riskli grupların belirlenmesi (ailede şiddete tanıklık eden ya da kendisine şiddet uygulananlar, parçalanmış ya da ebeveynlerin her ikisinin ya da birinin olmadığı ailelerdeki çocuklar gibi),
- okullarda zorbalığı önleyici programların geliştirilmesi, uygulanması ve uygulamaların okul yöneticileri, çalışanları, öğretmenler, ebeveynler tarafından takibinin yapılması,
- zorbalık döngüsünün (zorba, kurban ve izleyiciler) değişimi için çalışma gruplarının oluşturulması,
- eğitimde, çocuklara akademik bilgi ve becerilerin yanında insan hakları, olumlu iletişim becerilerini geliştirme ve problemleri şiddet kullanmadan çözmeye yaklaşmalarının öğretilmesi,
- özellikle zorbalığın olduğu alanlarda öğrencilerin akranları ile ilişkilerinin izlenmesi,
- öğrencilere öfke kontrolü, kendini ifade becerileri ve benlik saygısını ve kendilik değerini artırmaya yönelik eğitimlerin yapılması,
- zorbalığı önleme programına ailelerinde katılımının sağlanması,
- seçilen zorbalığı önleme girişimlerinin; öğrenciler tarafından olumsuz algılamalara (okuldan uzaklaştırma vb.) neden olacak türden olmaması,
- zorbalığı uygulayan öğrencilerin rehabilitasyonu ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin iyileştirilmesi olarak sıralanabilir.

Okulda zorbalık, öğrencilerin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilediğinden hatta ölümlere neden olduğundan okul çalışanlarının zorbalığa neden olan davranışları anlamaları ve başarılı önleme ve durdurma girişimlerinde bulunmalarını zorunlu kılar (Fekkes ve ark. 2005, 81). Zorbalık kurbanlarda stres ve korkuya yol

açmakta ve okulda tüm öğrencileri etkilemektedir. Bu nedenle öğrencilere problem çözme, sosyal desteklerini artırma gibi stresle baş etme yöntemleri öğretilmelidir (Korkut 2004). Zorbalık birçok faktörün birleşmesi ile oluşan karmaşık bir durum olduğundan çözümünün ancak okul yöneticileri, okul rehberlik servisi, öğretmenler, okul hemşiresi ve gerektiğinde hekimden oluşan çok disiplinli bir ekibin koordineli bir şekilde çalışması ile mümkün olabileceği belirtilmektedir (Sideling ve ark. 2005, 200). Okulda hemşiresine okuldaki diğer çalışanlarla birlikte zorbalığı önleme programının oluşturulması ve uygulanmasında aktif bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu da ülkemizde çok etkin olmayan okul hemşireliğinin yaygınlaştırılmasını ve güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak zorbalıkta gücün sistematik kullanımı söz konusu olduğundan, zorbalığın önlenmesi konusunda; ailelere, topluma ve med-ya da sorumluluk düşmektedir.

Sonuç

Genellikle şiddet ve zorbalık eylemleri ortaya çıktıktan sonra müdahale etmeye yönelik strateji geliştirme eğilimi söz konusudur. Ancak gelecekte ciddi olaylar meydana gelmeden ya da tekrar edebilir olayları önlemeye dayalı girişimler oluşturmanın daha uygun olacağı, özellikle okullarda zorbalık nedenlerinin analiz edilmesi, problem alanına ilişkin uygun girişimlerin planlanıp uygulanması ve sonuçlarının yaygınlaştırılmasının önemli olduğu üzerinde durulmaktadır (www.meb.gov.tr). Zorbalığa neden olan durumlar anlaşıldığında, tanımlanan problem alanına ilişkin en uygun girişimler planlanarak, uygulanırsa öğrenciler yaşamları boyunca daha sağlıklı ilişkiler geliştirebileceklerdir. Zorbalık saldırganlığın bir formu olarak ortaya çıktığından öğrencilere öfke yönetimi ve kontrolü, stresle baş etme stratejileri, olumlu iletişim becerileri eğitimleri verilmelidir. Zorbalık olayı meydana geldiğinde ise çok disiplinli (okul çalışanları, rehberlik servisleri, psikolog, okul hemşiresi, hekim) bir ekip tarafından gerekli müdahaleler yapılmalı, zorbalığa maruz kalan ve zorbalığı uygulayan öğrenciler için rehabilitasyon programları uygulanmalıdır.

Kaynakça

- Akgün, S. (2005). *Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
Anabababalara Zorbalık Karşıtı Bilgiler, Erişim Tarihi: 05.08.2006,
https://www.det.nsw.edu.au/media/downloads/languagesupport/anti_bullying/abturkish.pdf
Anne babalar için bilgiler, Erişim Tarihi: 14.09.2006,
<http://www.dest.gov.au/nr/rdonlyres/ff80f7dd-adb3-4ad7-baa0-82d7f86493ac/1522/turkish.pdfzorbalik>
- Arslan S., Savaşer S (2008) İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Bağlamında Okulda Zorbalık. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*.16(61) Şubat, 65-70.
- Arslan Ö.S (2008) *Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram Ve Aile İlişkinin Akran Zorbalığına Etkisi*, Tez Danışmanı:Sevim Savaşer,İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış DoktoraTezi, İstanbul
- Ashley, O.S. ve Foshee, V.A. (2005). Adolescent help-seeking for dating violence: prevalence, sociodemographic correlates, and sources of help. *Journal of Adolescent Health*, 36(1), 25-31.
- Baldry A.C. ve Farrington, P.D. (2000). Bullies and delinquents: personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Psychology*, 10,17-31.

- Berger, K. (2007). Update on Bullying at School: Science forgotten? *Developmental Review*, 27, 90–126.
- Bullying, Erişim tarihi 18.11.2006 <http://en.wikipedia.org/wiki/Bullying>
- Bullying Erişim tarihi 10.02.2007 <http://www.bullyingcourse.com/>
- Craig, W. M. ve Pepler, D. J. (2003). Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 577–82.
- Due, P., Holstein, B.H. ve Lynch, J. (2005). Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 15 (2), 128–32.
- Espelage, D. L. ve Holt, M. K. (2003). Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. Erişim Tarihi: 20.10.2006 [http://www.whittedclearlylaw.com/fsl5cs/custom/toccontact%20us.](http://www.whittedclearlylaw.com/fsl5cs/custom/toccontact%20us)
- Espelage, D.L. ve Swearer, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: what have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32, 365–383.
- Farrer, M. (2006). Violence against children in school and educational settings. Erişim Tarihi: 10.03.2007 <http://www.unicef.org>
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M. ve Verloove-Vanhorick S. P. (2005). Who does what, when and where? Involvement of children, teacher, parents in bullying behavior, *Health Education Research*, 20, 81–91.
- Greene, M.B. (2006) Bullying in schools: a plea for measurement human rights. *Journal of Social Issues*, Vol. 62, No. 1, 63–79.
- Grinberg, I., Dawkins, M., Dawkins, M. P. ve Fullilove, C. (2005). Adolescents at risk for violence: an initial validation of the life challenges questionnaire and risk assessment index, *Adolescence*. 40(159), 573–99.
- Gültekin, Z. (2003). *Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Hughes, G. (2005). *The Relationship between bullying and achievement; a study of related school and family factors*. Master Thesis, The University of Calgary, Alberta, Canada.
- Hurrer, M. (2007) Violence Against Children in School and Educational Settings. UNICEF/HQ06–0881 http://www.violencestudy.org/IMG/pdf/4_World_Report_on_Violence_againstChildren.pdf (26.02.2007).
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 1–13.
- Klomek, A. B., Marrocco F., Kleinman, M., Schonfeld, I. ve Gould J. M. (2007). Bullying, depression and suicidality in adolescents, *Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 46(1), 40–49.
- Korkut, F. (2004). Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma, Ankara. Anı Yayıncılık
- Kristensen, S.M. ve Smith, P. K (2003). The Use of coping strategies by danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, inresponse to different (hypothetical) types of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 44, 479–88.
- Leach F. (2005). Learning to be violent; The role of the school in developing adolescent. *Gendered Behavior, Compare*. 33 (3), 385–400.
- Mino Tamaki (2006) *Ijime* (Bullying) in Japanese Schools: A Product of Japanese Education Based on Group Conformity Second Annual Rhizomes: Re-Visioning Boundaries Conference of The School of Languages and Comparative Cultural Studies, The University of Queensland. Erişim tarihi, 08.03.2007, http://eprint.uq.edu.au/archive/00004762/01/tm_rhiz.pdf
- Mizell-Christie, C. A. (2003). Bullying: The consequences of interparental discord and child's self concept, *Family Process*, 42 (2), 237–53.

- Nansel, T. ve Overpeck, N. (2001). Bullying behaviors among U.S. youth, *JAMA*, 285, 16.
- Natvig, K. G., Albrektsen, G. ve Qvarnstrom, U. (2001). Psychosomatic symptoms among victims of school bullying, *Journal of Health Psychology*, (4), 365–77.
- Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Erişim Tarihi: 25.06.2006,
www.meb.gov.tr/duyurular/OkullardaSiddetinOnlenmesi/OkullardaSiddetinOnlenmesiBildirgesi.htm
- Olafsen, R. N. ve Viemerö, V. (2000). Bully/Victim problems and coping with stress in school among 10-to-12 year old pupils in Åland, Finland, *Aggressive Behavior*, 26, 57–65.
- Olweus, D. ve Mona E. S. (2003). Prevalence estimation of school bullying with the Olweus / Bully Questionnaire, *Aggressive Behavior*, 29, 239–68.
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program, *Journal of Child Psychol Psychiatry*, 35(7), 1171–90.
- Olweus, D. (1993). *Bullying At School: What We Know and What We Can Do?* Oxford: Blackwell.
- Pellegrini, A. D. (1998). Bullies and victims in school: A review and call for research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 19(2), 165–76.
- Pepler J. D, Craig M. W, Jennifer, A., Connolly A.Y., McMaster, L. ve Jiang, D. (2006). A developmental perspective on bullying, *Aggressive Behavior*, 32, 376–84.
- Perkins, H.J. ve Montford, C.R. (2005). The impact of violence on adolescents in schools: a case study on the role of school-based health centers, *Nursing Clinics North of America*, 40(4), 671–79.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencilerarasındaki yaygınlığının incelenmesi. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuga Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu, İstanbul.
- Rigby, K. ve Johnson, B. (2005). Student bystanders in Australian schools, *Pastoral Care in Education*, 23 (2), 10–16.
- Rigby, K. (1998). The relationship between reported health and involvement in bully/victim problems among male and female secondary school children, *Journal of Health Psychology*, 3(4), 465–76.
- Rigby, K. ve Slee, P. (1991). Bullying among Australian school children: Reported behavior and attitudes towards victims, *Journal of Social Psychology*, 131, 615–27.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L. ve Lagerspetz, K. (1999). Self evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1268–78.
- Schwartz D, Dodge K. A., Petit G. S. ve Bates J. E. (1997). The Early socialization of aggressive victims of bullying. *Child Development*, 68(4), 665–75.
- Sidelinger, D.E., Guerrero, A.P., Rodríguez-Frau, M. ve Mirabal-Colón, B. (2005). Training healthcare professionals in youth violence prevention: an overview. *American Journal of Preventive Medicine*, 29(5), 200–205.
- Smith, P.K. (2004). Bullying: Recent developments. *Child and Adolescent Mental Health*, 9, 98–103.
- Smith, P., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R. ve Slee, P. (1999). The nature of school bullying: A cross-national perspective. Florence, KY: Taylor & Francis/Routledge.
- Theriot, T.M., Dulmus, C. N., Sowers, M. K. ve Johnson, T.K. (2005). Factors relating to self-identification among bullying victims. *Children and Youth Services*, 27, 979–94.
- Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77–92.

SCHOOL BULLYING

Sevda ÖZDİNÇER ARSLAN*

Sevim SAVAŞER**

Abstract

School bullying must be considered and took into consideration as a crucial problem because of its effects on all the students including first of all victims and latter bullies. Bullying is a repetitive physical and psychological pressure application used by a powerful group or person over the less weak person and groups. . The bullying prevalence may vary according to the countries, cultures, age of the students and survey tool used in researchs. The bullying behaviour classified into two groups such as direct and indirect bullying. Generally boys experienced direct bullying whereas the girls experienced indirect bullying. Physical bullying is very common in lower grades and by the grades increases the verbal bullying increases as well. Bullying behaviour can be formed by characteristic features, peer group relations (involvement in gangs,etc.), the violence tendency, family and cultural features of the students as well as the school type, class size, the school environment and teachers attitudes related to the education milieu. School bullying seriously and negatively effect the academic achievement, physical and psychological health of the students that can continue during their whole lives. Thus, school bullying is an complex issue that must be paid attention by professionals such as school nurses, psychologists, psychological counselor and doctors. The implementation of effective bullying intervention attempts and determination of the causes of bullying at schools by a multi-disciplinar team can prevent students from damages occurred by bullying behaviours.

Key Words: School, bully, victim, students, school nurse, psychological counselor

* İstanbul University Florence Nightingale School of Nursing.

** Prof. Dr.; İstanbul University Florence Nightingale School of Nursing.